

die rechte sake ic salder v in raden al waerdi mijn broeder. en v onlasten vā swaren laste die uwer heren ver weecht. Als esytres dese troosteliche woordē hoorde vā euac sinē neue so seide esytres. o euac lieue neue tis wa re het is liefde die mi dus comēteert. en die my biengt in desperacien. wāt die ic minne die acht mijns als gebro ken seheruen. Doe sprac euac. o lieue neue wyse is die vrouwe ofte maecht die v liefte vsmact. dat geeft mi vren de ghy die een verbepder sijt vā vele landē en stede. wie is die vrouwe segt mi doch dat. Esytres seide ende ant woorde. het is margarieta van lym borch die hier int hof othoude is met mijnen vader en moeder. dese heeft mi troost oseyt en mij liefte vsmact. en met puesschen moede vā mi ghe gaen. dat mi seere speet ben ic weer dich te versmadene. Doen seide euac neen ghy niet. mer here ghy moet ver staen en ouer pepelen dat margrieta gelijc heeft dat si v liefte ontfemt heeft ic sal v die redē waer by segghe. Een maecht die haer seluē ouer gheeft ten iersten versoecke. men seyt gemeenlic dat sijs meer ge ploghe heeft dan eens. Dus excuseer ic margrieten van deser saken. en segghe dat si wel ghedaen heeft. en dat si haer eer bemint bouē siluer oft gout. oft al dat in die we relt is. Mer heere daer ome en suldi niet late haer goede ionste te draghe. want haer schoonheyt is weerdich dat mense begracpen moet. en dat doet haer duechdelijche zeeden en goede manieren.

Icken can anders niet ghemerckē si en is van edelen gheslachte gecomē. al seyt si dat een coopmā haer vader is. ghy sulter noch anders af verne men. het leyt mi also indē sinne. Esytres hoirende dese troostelike woorden vā euac sinē neue wert wel ghetem peet. en hi dācte euac vā sinē trooste. en seide neue ghy segt waer. ic kenne dat ic onghelijc hebbe op margrietē. want hadse haer seluen tot my ghe gheue ic hadde gepept so ghy mi ver reit hebt. dus wil ic op horpe gaen le uen en bieden haer eere salutacie en weerde. Dus ghinch esytres en euac ter salen waert bi sijn vader en moe der. welke moeder margrieten niet wel en mochte. ome datse esytres lief hadde. En twas een quade teue van eenē wite. so men noch horen sal eer die hystorie eynde neemt.

Hoe die coopmā te lymborch quā. en bracht den hertoghe tūdinghe vā margarieten. en hoe hē die hertoghe sijn goet weder om gaf.

¶ Dat. xvij. capittel.

*Hoe die coopman te Lymborch quam ende bracht den hertoghe
tjdinghe van Margrieten, ende hoe hem die
hertoghe sijn goet weder om gaf.*

Dat .xviiij. capittel.

[c1va] “Hoe heb ic ghedoelt door steden ende landen ende veel armoede ghehadt eer ic ben comen te Lymborch, daer ic bootschap dragen sal van Margrieten, die ick onnoseliken verloos op die zee int schip dat nae Athenen seylde. Noyt scheidt mi so deerde alst dede dat scheiden vander schoonder maecht!”

Met dese woorden soe is die coopman ghecomen in die stadt van Lymborch. Hi ginc te hove om te spreken den hertoghe ende die hertoghinne, sijn wijf. Als hy quam voor die poorte vanden hove sach hi daer staen die figure van Margrieten van Lymborch, hebbende in deen hant een gulden roede ende in die ander hant eenen silveren appelle.¹ Hi bleef daer op staen siende, so dat hi hem selven vergat, also lange dat die hertoghe ende die hertoghinne quamen mit haren state² uuter capellen, daer si misse ghehoort hadden. Si saghen den man staen ende ginghen bi hem, vraghende waer om dat hi dat beelde so seer besach.

Die coopman verschoot ende wert beschaemt als hi den hertoghe ende die hertoghinne sach met allen haren state, ende hi viel op sijn knien, seggende: “O, edel hertoghe, al bemerc ic dat beelde seer, ten is nochtans gheen wonder.”

Die hertoghe vraechde den coopman: “Segt ons die waer omme! Weet ghi eenighe tijdinghe van Margrieten, mijnder dochter, so laetse ons horen. Uwen arbeyt sal werden vergouwen!”³

Die coopman verblijde doer die woorden vanden hertoghe ende seide: “O, edel heere, ic heb Margrieten, uwer dochter, gesproken ende ghesien ende met haer ghedoelt nachten ende daghen.”

Als die hertoghe dat hoorde, verlichte sinen moet ende verblijde sinen geest, ende seide: “O, lieve vrient, hoe langhe ist leden dat ghijse

1. In capittel .v. was het een witte roede en een gouden appel.

2. state: gevolg

3. vergouwen: beloond

Doe heb ic ghedoelt door steden
en lande. en veel armoede ghe
hadt eer ic hē comē te hymborch. daer
ic bootschap dragē sal vā margrietē
die ich onnoseliken verloos op die jee.
int schip dat nae arhenen seylde. noyt
scheydē mi so deerde alst dede dat seiden
vander schoonder maecht. **N**et
dese woordē soe is die coopmā gheco
men in die stad vā hymborch. hi ginc
te houe om te spiekē den hertoghe en
die hertoghinne sijn wīf. Als hy quā
voor die poort vanden houe sach hi
daer staen die figure vā margrietē
vā hymborch. hebbende in deen hant
een gulde roede. en in die ander hant
eenē siluerē appelle. hi bleef daer op
staen siende so dat hi hē seluē vergar.
also lange dat die hertoghe en die her
toghinne quamē mit hare state wter
capellē. daer si misse ghehoort hadde
Si saghē dē man staen en ginghē bi
hem vrighende. waer om dat hi dat
beelde so seer besach. Die coopmā ver
schoot en wert beschaemt. als hi den
hertoghe en die hertoghinne sach met
allē hare state. en hi viel op sijn knien
leggēde. o edel hertoghe al bemer ic d;
beelde seer tē is nochtā s gheē wōder.
Die hertoghe vracchde dē coopman
segt os die waer omē. weet ghi eeni
ghe tūdinghō. vā margrietē mīnder
dochter so laetse os hoie. uwē arbeyt
sal werdē vergouwē. Die coopman
verblīde doer die woordē vande her
toghe en seide. o edel heere ic heb mar
grietē uwer dochter gespohe en ghe
sien. en met haer ghedoelt nachte en
daghen. Als die hertoghe dat hoide
verlichte sinē moet. en verblīde sinē
geest en seide. O lieue vrient hoe lau
ghe ist leden dat ghijse lest spiaecht en

laecht. en waer is sy. Die coopman
antwoorde dē hertoghe en seide. heere
en pince verleent mi audientie. ic sal
v vertrecken al dat gheene dat uwer
dochter en mi ghebuert is. en wat os
beydē ouer ghegaen is. Die hertoghe
die beual dat een peggelic swigē sou
de. tot die coopman sijn reden volleit
hadde. een peggelic vā des herroghe
heere seydē allen wi doent gaerne.
Die hertoghe ghinc binnē sinen sale
en die coopman met hem. en alle die
heren en die vrouwen. daer wert die
coopman gheset tusschen hem allen
om dat een peggelic hoien soude sijn
reden ofte woordē die hi daer begon
ste te vertrecken en seydē. O edel her
toghe v gedent wel die vanden dach
den tijt en die stonde. dat ghi voert ia
ghen in dat wout. en v dochter mar
grieta met v. en heyndic v sone. En
dat ghi bi quader auentuerē verdoel
det dat deen vanden anderen niet en
wiste. so lange dat dē dypsterē nacht
aē quam. Dies margrieta v dochter
in groter varen en loighe was voor
die wilde dierē. en clam door die vree
se van haer op eenen hoghen boom.
daer si op sadt alle dien langhē nacht
tot dat dē claren lichtē dach aen quā.
en ich gheraecte bi den lichte aen den
boom daer margarieta v dochter op
sadt. Doe vracchde die hertoghe den
coopman. waer wt dat hy dit al ghe
weten conde. die coopman seide. dats
wel gheur aecht. hoe ic dat weet sal ic
v certeynne licken segghen. al te samē
Want op die selue tijt was ich in dat
foreest inder nacht vande rouers be
schaet. die mi vermoorden wilden. en
die hele afstehē en had iches niet ont
lopen. en namen mi waghē parde.

lest spraeckt ende [c1vb] saecht, ende waer is sy?”

Die coopman antwoorde den hertoge ende seide: “Heere ende prince, verleent mi audiencie! Ic sal u vertrecken¹ al dat gheene dat uwer dochter ende mi ghebuert is, ende wat ons beyden over ghegaen² is.”

Die hertoge die beval dat een yeghelic swijgen soude tot die coopman sijn reden volseit hadde. Een yeghelijc van des hertoghen heeren seyden allen: “Wi doent gaerne.”

Die hertoghe ghinc binnen sinen sale ende die coopman met hem ende alle die heren ende die vrouwen. Daer wert die coopman gheset tusschen hem allen om dat een yeghelic horen soude sijn reden ofte woorden die hi daer begonste te vertrecken, ende seyde: “O, edel hertoghe, u gedenct wel die ure, den dach, den tijt ende die stonde dat ghi voert jaghen in dat wout ende u dochter Margrieta met u ende Heyndric, u sone, ende dat ghi bi quader aventueren verdoeldet dat deen vanden anderen niet en wiste, so lange dat den duysteren nacht aen quam. Dies Margrieta, u dochter, in groter varen ende sorghen was voor die wilde dieren ende clam door die vreese van haer op eenen hoghen boom, daer si op sadt alle dien langhen nacht tot dat den claren lichten dach aen quam. Ende ick gheraecte bi den lichte aen den boom daer Margarieta, u dochter, op sadt.”

Doe vraechde die hertoghe den coopman waer uut dat hy dit al gheweten conde.

Die coopman seide: “Dats wel ghevraecht. Hoe ic dat weet, sal ic u certeynneliken segghen al te samen, want op die selve tijt was ick in dat foreest inder nacht vanden rovers beschaet,³ die mi vermoorden wilden ende die kele af steken en had ickes niet ontlopen, ende namen mi waghén, paerden [c2ra] ende alle mijn goet, so dat ic seer druckich was om mijn verlies ende grote schade die si mi deden. Ende ic doelde so verre in die woestijne dat ic gheraecte aenden boom daer Margrieta op sadt ende hadde gheseten alle die nacht. Ic hoerdese roeren.⁴ Ic was vervaert. Ic meende dattet die rovers hadden gheweest.

1. vertrecken: vertellen

2. over ghegaen: overkomen

3. beschaet: aangevallen en beroofd

4. hoerdese roeren: hoorde haar bewegen

en alle mij goet so dat ic seer druckich was om mij verlies en grote schade die si mi dede. En ic doelde so verre in die woestijne dat ic gheraecte aende boom daer margrieta op sadt. ende hadde gheseten alle die nacht. ic hoer dese roeren. ic was vvaert. ic meende datter die rouers hadden gheweest. Doe sach ic opwaert ende sach margrieten daer sitten op den boom. die op mi riep seggende. vrient comt doch tot my. ich vvaechde haer wie si was en hoe si daer qua. Si seide vrient bi quader auentuerē heb ic vader broeder en vriende verloren in die iachte. ic dit hoende so vvaechde ic haer wie haer vader was. Sy antwoerde en seide die hertoghe ont vā hmborch. en si badt my dat ic die wilde leyden te houe bi hare vader en vrouwe moeder. daer ic op antwoerde d'ic gaerne doen woude. Dus qua margrieta vandē boom bi mi. en wi ghinghē so verre al slagende dat wi vonden een capelle. in die capelle vondē wi eē tafelmerspijlen. Margrieta en ic waren verhongert. wi ginghē sitte eten en als wi dus saten hoorden wi wat rupschen. wi waren beide veruaert en liepen ons bergē onder die louers vandē bossche. en wi sagē een rouer in die capelle gaen. Die in ancrte en in loyghē warē dat was margrieta en iche. ten eynde so ghinch die rouer wech seer vstoort. en lochte die ghene die sijn spijse gheren hadden. En als wi saghē dat hi wech was. so ghingē margrieta en ic lopē so verre dat wi quamen aent eynde vandē bossche. en daer vondē wi eē obaer. en twee maechde al haddēt geweest vā margrieten's cameriere. Sy hieten ons

willecome seggende. wi hebbē v ghesocht. comt op desen waghē wi sullen v voeren tot in dijns vaders hof. die seer om v beduicis. Margrieta die vvaechde mi wat si doen wilde. oft ich mede wilde te waghē. ic wert vertwifelt en seide. ic duchte voot bedroch. Margrieta antwoerde mi het is al sonder noot. en mede so kenne ic wel mijn camerieren dit isser twee af. en ooc mede sijn dit die wageners mijns vaders. En op dese woerden sadt ich mede op dē waghē. also gheringe als wi beide op dē waghē saren dieē wi in slape. dat wi niet en wistē waer wi voerē. Die hertoghe dese reden horen de seghende hē en crupsten hē. en soe deden ooc alle d'et hooidē en waren verwondert. Doe seide die cooppman here hoot noch meer. als wi onspionghē wte slape vondē wi ons seluē alleen buten condē vā allen lieden niet verre vāder atheemlicher zee. Die bedroeft warē dat was margrieta en ic wā waghē obaer maechde en vrouwen was al wech. en wi twee die waren alleen niet wetēde waer wi gaē soude. Wi verstoutē ons seluē en ghinghen om te vindē eenighe ghehuechten vā huysen. soe dat wi gheraecten aen een schoon costelic castel also ons dochte. ic clopte voor die poorte. als ic clopte so seer quāmer en vvaechde wat wi wilden. wi seide wi souden wel eten. Doen wasser een die seide wat margrieta sijn willecome. al dat hier is dat is om v. en v vader die is hier binne den houe die v langhe tūt heeft ghesocht in landē en in stedē en in allen plaersen. en hi is auentuerlic hier gheraect. Margrieta verblide int aen houē. en so dede ic ooc. mer al

Doe sach ic opwaert ende sach Margrieten daer sitten op den boom, die op mi riep, seggende: ‘Vrient, comt doch tot my!’ Ick vraechde haer wie si was ende hoe si daer quam. Si seyde: ‘Vrient, bi quader aventueren heb ic vader, broeder ende vrienden verloren in die jachte.’ Ic dit horende, so vraechde ic haer wie haer vader was. Sy antwoerde ende seide: ‘Die hertoghe Otto van Lymborch.’ Ende si badt my dat icse wilde leyden te hove bi haren vader ende vrouwe moeder, daer ic op antwoerde dat ict gaerne doen woude. Dus quam Margrieta vanden boom bi mi, ende wi ghinghen so verre al clagende dat wi vonden een capelle. In die capelle vonden wi een tafel met spijsen. Margrieta ende ic waren verhongert. Wi ginghen sitten eten. Ende als wi dus saten, hoorden wi wat ruyschen. Wi waren beide vervaert ende liepen ons bergen onder die lovers vanden bossche, ende wi sagen een rover in die capelle gaen. Die in ancxste ende in sorghen waren, dat was Margrieta ende icke. Ten eynde so ghinck die rover wech, seer verstoort, ende sochte die ghene die sijn spijsse gheten hadden. Ende als wi saghen dat hi wech was, so ghingen Margrieta ende ic lopen so verre dat wi quamen aent eynde vanden bossche, ende daer vonden wi een osbaer ende twee maechden, al[s]¹ haddent geweest van Margrietkens camerieren. Sy hieten ons [c2rb] willecome, seggende: ‘Wi hebben u ghesocht. Comt op desen waghén! Wi sullen u voeren tot in dijns vaders hof, die seer om u bedruet is.’ Margrieta die vraechde mi wat si doen wilde, oft ick mede wilde te waghén. Ic wert vertwifelt ende seyde: ‘Ic duchte voort bedroch.’ Margrieta antwoerde mi: ‘Het is al sonder noot,² ende mede so kenne ic wel mijn camerieren. Dit isser twee af, ende ooc mede sijn dit die wageners mijns vaders.’ Ende op dese woerden sadt ick mede op den wagen. Also gheringe³ als wi beide op den waghén saten, vielen wi in slape, dat wi niet en wisten waer wi voeren.”

Die hertoge dese reden horende, seghende hem ende cruyst[e] hem,⁴ ende soe deden ooc alle dyet hoorden, ende waren verwondert.

Doe seide die coopman: “Here, hoort noch meer! Als wi ontspronghen uuten slape, vonden wi ons selven alleen buten conden

1. Vorsterman 1516: al

2. Het is al sonder noot: Geen probleem

3. gheringe: snel

4. Vorsterman 1516: cruysten — cruyst[e] hem: sloeg een kruisteken

van¹ allen lieden niet verre vander Atheenscher Zee. Die bedroeft waren, dat was Margrieta ende ic, want wagen, osbaer, maechden ende vrouwen was al wech, ende wi twee die waren alleen, niet wetende waer wi gaen souden. Wi verstouten ons selven ende ghinghen om te vinden eenighe ghehuechten van huysen,² soe dat wi gheraecten aen een schoon, costelic casteel, also ons dochte. Ic clopte voor die poorte. Als ic clopte so seer, quammer een ende vraechde wat wi wilden. Wi seiden, wi souden wel³ eten. Doen wasser een die seyde: ‘Wat, Margrieta? Sijt willecome! Al dat hier is dat is om u, ende u vader die is hier binnen den hove, die u langhe tijt heeft ghesocht in landen ende in steden ende in allen plaetsen, ende hi is aventuerlic hier gheraect.’ Margrieta verblijde int aen horen, ende so dede ic ooc, mer al-[c2va]toes twifelde mi, mits dat wi eens bedroghen geweest hadden. Doe quam die viant die als haer vader gecleet was, ende hiet ons herteliken willecome. Ende het scheen, hi soude mijnen arbeit lonen, dat icse hem brachte. Mer als wi souden gaen eten ende ter maeltijt sitten, wasser een vanden vianden, die die casteleyn hiet, ende wilde Margrieten trouwen, ende daer was groote triumphe van alder hande speel van sange, dat wi ons selven verwonderden doer die melodye. Mer doe wi alle ter tafelen waren gheseten, daer van als planteyt op stont, en wasser niemant die de tafel seghende, dat Margrieta wonder gaf. Ende si hief op ende seyde den *Benedicite*, ende ic antwoorde ‘dominus’. Ende als si begonst te segenen ende cruycen te maken vervloecht al datter was met eenen stanc: casteel, vianden ende al tghespuys, ende wi vielen ter aerden alsoot wel betaemlic⁴ was doer tgroot tempeest ende groten stanc die wi rooken, also dat wi niet gedueren⁵ en conden, ende vonden ons alleen.”

Als dit die hertoghe hoorde, versuchte hi. Ende had hi hem te voren yet ghesegent, hi segende hem nu noch veele meer ende vraechde den coopman hoet voort met hem beiden vergaen was.

Die coopman seide: “O, heere, wi ginghen voort door ons weghe ende seghenden ons metten cruyce ons Heren, ende wi belanden

1. buten conden van: verlaten van

2. ghehuechten van huysen: groepje huizen (gehucht)

3. wel: graag

4. betaemlic: begrijpelijk

5. gedueren: verdragen

toes twifelde mi mits dat wi eens be
droghē geweest hadden. doe quam die
vian die als haer vader geleer was
en hiet os hertelike willcome. en het
schoen hi soude mijne arbeit lonē dat
icse hem bracht. Mer als wi fouden
gaē eten en ter maeltijt sijn. wasser
een vandē vianden die die castelen
hier en wilde margrietē trouwen. en
daer was groote triumphē vā alder
hande specl vā sange. dat wi os selue
verwōderde doer die melodye. Mer
doe wi alle ter tafelen ware gheseten
daer vā als plantep op stot. en wasser
niemant die de tafel seghende. dat
margrieta wonder gaf. en si hief op
en seide de benedictie. en ic aenwoorde
dominus. En als si begonst te segene
en cruyce te make veruloecht al dat
ter was met eenē stanc castel vianden
en al tghespups. en wi vielen ter
aerde alsootwel betaemlic was doer
t groot tempeest en grote stanc die wi
rooken. also dat wi niet gedueren en
condē. en vōnde os alleen. Als dit die
hertoghe hoorde versuchte hi. en hau
hi hē te vōie yet ghesegent hi segende
hē nu noch veele meer. en vracchde
den coopmā hoer voort met hē beide
vergaen was. Die coopman seide. o
heere wi ginghē voort doot ons we
ghes. en seghende ons mette cruyce
ons hertē. en wi belandē aende oeuere
vā der see. ic sach vā verre een huys
staede int velt. ic liet margrietē daer
alleen sitten. en ic ghinc na dat huys
om te vragē waer dat wi waren. En
ter wile dat ic wech was so quam
margrieta sadt ende wachte na my.
Doe ic doen weder om quam sach ich
margrieten int schip. en die wint hief

op dat ic int schip niet gerake en con
ste oies ich seer bedruet was. en mar
grieta mede. En si riep aen my dat ic
v die tijdinghe diagē soude datse nae
athenen was. so ic v ghedaen hebbe
dus edel hertoghe en hertoginne heb
ich v vertelt wat uwer dochter en mi
ouer ghegaen is. Die hertoghe oit
dit ghehoort hebbende heeft doe scri
uen eenē boec en seide. coopmā vūet
uwen waghē en v paerden. en al v
goet dat ghi vloot en dat v genomē
was vandē rouers is hier al in mijn
hof. en dat gheue ic v weder. voort so
gheef ic v hōdert cronē iaerlic. en dat
doot die vrees en dē ancke die ghige
leden hebt met mijnder dochter mar
grieta. Die coopmā danctē dē herto
ghe seer en seide. o here ghi maect mi
weder rijck daer ic een arm mā was
die almogende god die sy v loon. En
die coopmā vracchde der hertoginē
en dē hertogē waer om dat si die figu
re vā margrieten gestelt hadde vōor
die poorte vanden houe. en wat dat
bediede. Die hertoghinne seide mijn
lieue vūent dat is gedaen om kēnisse
vā haer. op datmē aent beide mar
grieten te badt soude leeren kennen.
waert bi also datse pemāt vōnde dat
hise thups brenge mochte. Die coop
man seide die sake is goet. mer vrou
we wat betepent datse in deen hāt
heeft een siluerē appel. en in dander
hant een goudē roede. dat moet wat
bediede. waert v belieft ic soudt wel
willen weten. Die vrouwe seide coop
man die meninge is seer goet. die gou
den roede beteekent onderstant van
duechde vōor tgemeynte vandē lan
de. want bi haer so groepde mī nerin
ghe en tghemeen profijt. veriangende

aenden oever van der zee. Ic sach van verre een huys, staende int velt. Ic liet Margrieten daer alleen sitten, ende ic ghinc na dat huys om te vragen waer dat wi waren. Ende ter wijlen dat ic wech was, so quammer een schip ende verstac¹ daer u dochter Margrieta sadt ende wachte na my. Doe ic doen weder om quam, sach ick Margrieten int schip, ende die wint hief [c2vb] op, dat ic int schip niet geraken en conste, dies ick seer bedruet was, ende Margrieta mede. Ende si riep aen my dat ic u die tijdinghe dragen soude datse nae Athenen was, so ic u ghedaen hebbe. Dus, edel hertoghe ende hertoginne, heb ick u vertelt wat uwer dochter ende mi over ghegaen is.”

Die hertoghe Otto dit ghehoort hebbende, heeft doen scriven eenen boec² ende seide: “Coopman vrient, uwen waghen ende u paerden ende al u goet dat ghi verloort ende dat u genomen was vanden rovers, is hier al in mijn hof, ende dat gheve ic u weder. Voort so gheef ic u hondert cronen jaerlicx, ende dat door die vreesse ende den ancste die ghi geleden hebt met mijnder dochter Margrieta.”

Die coopman dancte den hertoghe seer ende seide: “O, here, ghi maect mi weder rijck, daer ic een arm man was. Die almogende God die sy u loon!”

Ende die coopman vraechde der hertoginnen ende den hertoge waer om dat si die figure van Margrieten gestelt hadden voor die poorte vanden hove, ende wat dat bediede.

Die hertoghinne seyde: “Mijn lieve vrient, dat is gedaen om kennisse van haer, op datmen aent beelde Margrieten te badt soude leeren kennen. Waert bi also datse yemant vonde, dat hise thuyt brengen mochte.”

Die coopman seide: “Die sake is goet. Mer vrouwe, wat beteykent datse in deen hant heeft een silveren appel ende in dander hant een gouden roede? Dat moet wat bedieden. Waert u beliefte, ic soudt wel willen weten.”

Die vrouwe seide: “Coopman, die meninge is seer goet. Die gouden roede beteekent onderstant³ van duechden voort tgemeente vanden lande, want bi haer so groyde mijn neringhe ende tghemeen profijt,⁴

1. verstac: legde aan

2. scriven eenen boec: proces verbaal maken

3. onderstant: fundament

4. mijn neringhe ende tghemeen profijt: mijn inkomen en ieders welvaart

verjagende [c3ra] serpentes, wolven vol nijdicheden, metter gouden roede, die welcke alle vloten bi haerder certeynnichede,¹ want si een sterre lichtende was voor al dat lant van Lymborch.”

Die coopman verstont wel dese reden, ende hi vraechde dat bediet vanden silveren appel.

Die hertoge seyde hem al dat bescheet² dat den appel bewees: “Inden iersten haer reynicheit, want alle reynicheit hadse lief. Voort so die appelkens ghemeene³ sijn, was si bereet den cleynen als den groten, om elcken te helpen daer hi recht ende reden toe hadde. Sy en was niet hoveerdich mer hielt elckerlijc tale ende antwoord.”

Doen seide die vrouwe: “Coopman, nu weet ghi die sake⁴ vanden appel ende van der gouden roede.”

Dies die coopman blijde was dat hy dat ghehoort hadde.

Die hertoghe ginc bancketeren met sijnder vrouwen ende alle sijn heren. Die coopman moste mede gaen. Ende daer gaf hem die hertoghe, als si gheten hadden, weder alle sijn goet. Ende die coopman dancte den hertoge seer ende voer weder tot sinen wive ende tot sijn kinderen, die hi in langhen niet ghesien en hadde.

1. certeynnichede: vastbeslotenheid

2. dat bescheet dat den appel bewees: de betekenis van de appel

3. ghemeene: algemeen gangbaar

4. sake: reden

serpentē volue vol nūbichede. met
ter goudē roede die welcke alle vloedē
bi haerder certepnūchede. wāt si een
sterre lichtende was voor al dat lant
vā hmborch. Die coopmā verfont
wel dese reden. en hi vnaechde dat be
dier vande sluerē appel. die hertoge
seyde hē al dat bescheet dat dē appel
bewees. indē iersten haer repnūchēit.
want alle repnūchēit hadse lief. voor
so die appelnē ghemēene sijn was
si bereet den clepne als dē grote. om
elken te helpen daer hi recht en redē
toe hadde. sy en was niet houerdich
mer hielt elckerlijc tale en antwoort.
Doen seide die vrouwe coopman nu
weet ghi die sake vande appel. en vā
der goudē roede dies die coopmā blij
de was dat hy dat ghehoort hadde.
Die hertoghe ginc bancketeren met
sijnder vrouwe. en alle sijn heren. die
coopman moeste mede gaen. en daer
gaf hē die hertoghe als si gheten had
den weder alle sijn goet. En die coop
man danctē dē hertoge seer. en voer
weder tot sinē wiuē en tot sijn kinde
ren. die hi in langhen niet ghesien en
hadde.

Hoe dat Estūtes moedere estūtes
versprach. om dat hy liefde droech op
margrieten van hmborch.

Dat. xix. capittel.

Noch segge ic die duuel die hout
aldus versodt is op dit sterckē mar
grieten vā hmborch. mi dunct dat ic
spūste dat ic en hore dat mīn kint
soude beminne een coopmans doch
ter. En dat is grote schande. ick lals
mi eens wiken en hem castijen met
sulcken schandeliken woorden so dat
hem geuēten sal dat hi mi oysach.

ich wil gaen sien waer dat hi is. ofse
weder te samen sijn. Met desen ver
stoiden sinne ghinc si nae hare sone
sien indē wijngaert. daer hi mit mar
grieta plach te spreken. Aldus voor
waert gaende quam haer estūtes int
ghemoet. ende hi gruete sijn moeder
soot wel behoorlic is. Met dien seyde
die moeder. sone sijn willecome. ic heb
v wat te segghen. moeder sepdē estū
tes als ghi wel moecht. wat belieft v
mi te segghen. segghet op ic sal gaer
ne horen. en sulc m aecht sijn ic salder
nae doen. Doe seide die moeder sone
hoort ic ben verbolghen wter maten
seer. ende dat om een sake die ghi be
staet. en dat v noch qualich lonen sal.
oft ghi en sulket laten. Doe sprac estū
tes tot sijnder moeder. wat is die sa
ke oft lelselle laet my die horen. want
is si so quaet dat si mi qualic lonē sou
de. ic salse licht latē. Doe verblīde die
moeder en seyde. o lieue sone woudy
dat doen het soude v profijte. Na sepdē
de estūtes moeder. wat sal ick laten.
Die moeder sepdē dat suldi hoerē. ghy
sulc laten die liefste vā margrieten vā
hmborch. des coopmans dochter. estū
tes wies het is v schande en blamelich
dat ghi so neder gaet liefde draghen.
iae die so neder geboren is. en ghi soe
edel en een vbejder vā dat coninc
ke van armenien sijn. Schaemt v so
ne dat ghi dit doet. want het is mīn
der heren onuerdraechlich. so ist ooc
uwen heere v adere latet ick bidde v
en soet uwes ghelike van af comste
en alsoe moethdy volghen den aert
vā edelhedē en laet bliuē d; sterckē
Als estūtes dit hoorde wert hy gram
om dat sijn moeder so blameerde die
ouer schoone margrieta. en hi seyde

*Hoe dat Etsijtes moedere Etsijtes versprack¹ om dat hy
liefde droech op Margrieten van Lymborch.*

Dat .XIX. capittel.

“Noch segge ic: die duvel die hout die keersse dat Etsijtes, mijn sone, aldus versodt² is op dit sleterken³ Margrieten van Lymborch. Mi dunct dat ic splijte,⁴ dat ic sie ende hore dat mijn kint soude beminnen een coopmans dochter. Tfij, dat is grote schande! Ick sals mi eens wreken ende hem castijen met sulcken schandeliken woorden so dat hem gruwelen sal dat hi mi oyt sach. [c3rb] Ick wil gaen sien waer dat hi is, oftse weder te samen sijn.”

Met desen verstoorden sinne ghinc si nae haren sone sien inden wijngaert, daer hi mit Margrieta plach te spreken.

Aldus voorwaert gaende quam haer Etsijtes int ghemoet, ende hi guete sijn moeder soot wel behoorlic is. Met dien seyde die moeder: “Sone, sijn willecome, ic heb u wat te segghen.”

“Moeder,” seyde Etsijtes, “als ghi wel moecht, wat belieft u mi te segghen? Segghet op! Ic salt gaerne horen. Ende sulc maecht⁵ sijn, ic salder nae doen.”

Doe seide die moeder: “Sone, hoort! Ic ben verbolghen uuter maten seer, ende dat om een sake die ghi bestaet,⁶ ende dat u noch qualick lonen sal, oft ghi en sultet laten!”⁷

Doe sprac Etsijtes tot sijnder moeder: “Wat is die sake oft letselle? Laet my die horen! Want is si so quaet dat si mi qualic lonen soude, ic salse licht laten.”

Doe verblijde die moeder ende seyde: “O, lieve sone, woudy dat

1. versprack: veroordeelde

2. Volgens de middeleeuwse geneeskunde was verliefdheid een psychose met een potentieel noodlottige afloop. Dat Etsijtes zot verliefd is op ‘maar’ de dochter van een koopman maakt de zaak nóg er(nsti)ger.

3. sleterken: sletje

4. ic splijte: ik barst (van woede)

5. maecht: mag het

6. een sake die ghi bestaet: iets dat u doet

7. oft ghi en sultet laten: als u daar niet mee ophoudt

doen, het soude u profijten!”

“Jae,” seyde Etsijtes, “moeder, wat sal ick laten?”

Die moeder seyde: “Dat suldi horen. Ghy sult laten die liefde van Margrieten van Lymborch, des coopmans dochter. Tfiu uwes!¹ Het is u schande ende blamelijck dat ghi so neder gaet liefde draghen. Jae, die so neder geboren is, ende ghi soe edel, ende een verbeyder van dat conincrijcke van Armenien sijt. Schaemt u, sone, dat ghi dit doet, want het is mijnder herten onverdraechlick! So ist ooc uwen heere vadere. Latet, ick biddes u, ende soect uwes ghelike van afcomste! Ende alsoe moechdy volghen den aert van edelheden. Ende laet bliven dat sle[t]terken!”²

Als Etsijtes dit hoorde, wert hy gram om dat sijn moeder so blameerde die over schoone Margrieta, ende hi seyde: [c3va] “Ontbeyt,³ moeder! Raesdy ofte suft ghy? Ende sidy buten sins dat ghy een die u noyt dan duecht en dede dus schandeleren wilt? Het is mi leet om horen. Stilt u selven ende laet dese blamelike woorden ende gaet in u ruste. Neemt uwen spinrock ende gaet doch henen spinnen!⁴ Dat waer u veel beter eer ghi yemant veroordelt.”

Die moeder seide: “O, sone, ic segget uut duechden ende ooc mede, kint, om dat ghi ons ende alle ons geslachte soudt te cleyn doen, jae, naemdy alsulcken slechten⁵ meysken.”

Etsijtes dit horende, wert noch quader ende seyde also hi te voren geseyt hadde: “Moyet u niet ende gaet in rusten! Ic en sal om u noch doen noch laten. Ende noch en sal ic gheen quaet doen!”

Dus hadden si grote woorden so dattet die grave hoorde, ende quam bi hem beyden ende seide: “Wat is hier gaens? Waer omme kijfdy? Ist om Margrieten? Ick schatte wel, jaet, dat ghy dese woorden hebbet.”

1. Tfiu uwes!: Schaamt u! — Dat de moeder haar zoon en de zoon zijn moeder met ‘u’ aanspreekt, is een ‘hoofse’ Franse conventie. In het Germaans spraken familieleden elkaar met ‘jij’ aan.

2. Vorsterman 1516: *slecterken* — in handschrift (en druk) wordt zowel de combinatie ‘ct’ als ‘tt’ weergegeven met de ligatuur ‘ct’. Het woord ‘slectere’ bestaat niet, ‘slettere’ wel: J.J. Mak, *Rhetoricaal glossarium*. Assen 1959, p. 384-385 s.v. **Sleter(e)**.

3. Ontbeyt: Kalm aan

4. Het ‘spinrocke’ is het exemplarische attribuut van babbelzieke vrouwen. Het is onwaarschijnlijk dat de gravin van Athene handwerk verricht.

5. slechten: onaanzienlijk

ontbept moeder raesdy oftē sūst ghy
en sdy buten sūns. dat ghy een die v
noyt dā duecht en dede dus schande
leren wilt. het is mi leet om hoie. stilt
v seluē en laet dese blamelike woordē
en gaet in v ruste. neēt uwē spinrock
en gaet doch henē spinne. dat waer v
veel beter eer ghy vem ant veroordelt
Die moeder seide. o sone ic segget wt
duechde en ooc mede kint om dat ghi
ons en alle os geslachte soudt te cleyn
doen. iae naemdy alsulcken slechten
meyken. Etsytes dit hoende wert
noch quader en seide also hi te voien
gelept hadde. moeyt v niet en gaet in
rusten. ic en sal om v noch doen noch
latē. en noch en sal ic gheē quaet doē.
Dus hadde si grote woordē so datter
die graue hoorde. en quā bi hē beyde
en seide wat is hier gaens. waer omē
hūsdj. ist om margrieten. ich schatte
wel iaet dat ghy dese woordē hebbet.
Etsytes antwoorde heer vader iaet.
si slacht den cochoet die altoes eenen
sanc singet. en si quect ny altes met
margrieten. en hoe si ny meer quect
hoe icse lieuer hebbe. Dus waert be
ter vader datse sweghe. wāt hoemē
eenē meer berijt met vrouwen hoe hi
hittigher wert ontscken. Die vader
seide. sone etsytes ic gheloue wel dat
dat al waer is. ende ic kenne wel dat
margrieta duechdelic goeder tierē is.
en eerbaer vā zede vol alder constē
schoone en volmaect van leden. mer
haer afcomste sone die is ons onbe
kent. dats dat wi niet en weten anders
dan dat een coopman vā hmborch
haer vader is also si seluē ons gelept
heeft. soudy dan sulchē slechte deerne
nemen tot eenē wiue dat waer ons
en al wten maghē een grote scande

Daer op dat etsytes sinē vader ant
wonde en seide verroien vader wat
lept daer aē wie si is. oft vā wat ghe
slachte aller eer en duecht in is ghele
ghen. en datse van goeder famen is.
eerbaer vā wesen. seghe vā manie
ren. o vader en sijn wi niet al adams
kinderē. al mach die een wat ricker
sijn dā dander. Ater vader een v
ghe die ic v viaghē moet. en oftse ruc
en machich waer vā goede. edel vā
geslachte. soudi dā wel sijn genepcht
ny haer te laten trouwē tot eenē wi
ue. Die vader die seide sone dat waer
dan wel m oeghelic en redelic dat wi
die hoocheit aensien soude. Iae seide
etsytes is dat waer. sal ich omē schat
om goet latē die ghene die ic verroie
heb. en verliesen daer bi die welluste
mijns leuens. daer herte en sinne op
rustende is. neen vader ghi hebt on
ghelijc. want v argument dat is con
trarie der natuerē. niet voor dat daer
twee cōplexien eens sijn. en daer vol
maecte liefre is. sijn segghe ic die liefre
viemē copen moet. Ic soude heer va
der lieuer met margrieten om broot
gaen. dā welde te hebben met eenre
die contrarie mīnder herte ware. en
aldus margrieta en laet ich niet om
al dat leeft. En mer deser sprachē schiet
hi vā vader en moeder dwerfelic. en
ginc sijnder veerde margrietē sochē
Vader en moeder bleue daer staēde
als die voort thooft ghesleghe warē.
en die moeder versterden eenen raet
datmē eenē bode toe makē soude die
etsytes halen soude tot sinen oom in
armenien o al daer te bliuen. o dat hi
margrietē vergetē soude. Dus sanc
si dē bode aendē constē vā armenien
dat hi etsytes daer ontbieden soude.

Etsijtes antwoorde: “Heer vader, jaet! Si slacht¹ den cockoec, die altoes eenen sanc singet. Ende si quelt my altoes met Margrieten. Ende hoe si my meer quelt, hoe icse liever hebbe. Dus waert beter, vader, datse sweghe. Want hoemen eenen meer betijt² met vrouwen, hoe hi hittigher wert ontsteken.”

Die vader seyde: “Sone Etsijtes, ic ghelove wel dat dat al waer is. Ende ic kenne wel dat Margrieta duechdelic, goedertieren is ende eerbaer van zeeden, vol alder consten,³ schoone ende volmaect van leden, mer haer afcomste, sone, die is ons onbekent. Dats dat wi niet en weten anders dan dat een coopman van Lymborch haer vader is, also si selve ons geseyt heeft. Soudy dan sulcken slechte deerne nemen tot eenen wive, dat waer ons ende al uwen maghen een grote scande!”

[c3vb] Daer op dat Etsijtes sinen vader antwoorde ende seyde: “Vercoren vader, wat leyt daer aen wie si is oft van wat gheslachte alser eer ende duecht in is gheleghen ende datse van goeder famen is, eerbaer van wesene, seghe⁴ van manieren? O, vader, en sijn wi niet al Adams kinderen, al mach die een wat rijcker sijn dan dander? Mer vader, een vraghe die ic u vraghen moet: Ende oftse rijc ende machtich waer van goede, edel van geslachte, soudi dan wel sijn geneycht my haer te laten trouwen tot eenen wive?”

Die vader die seide: “Sone, dat waer dan wel moeghelijk, ende redelic dat wi die hoocheit aensien souden.”

“Jae,” seide Etsijtes, “is dat waer!? Sal ick omme schat, om goet laten die ghene die ic vercoren heb, ende verliesen daer bi die welluste mijns levens, daer herte ende sinne op rustende is? Neen, vader! Ghi hebt onghelijc, want u argument dat is contrarie der natueren. Niet voor dat daer twee complexien⁵ eens sijn ende daer volmaecte liefde is. Tfiij, segghe ic, die liefde die men copen moet! Ic soude, heer vader, liever met Margrieten om broot gaen dan welde⁶ te hebben met eenre die contrarie mijnder herten ware. Ende aldus, Margrieta en laet ick niet om al dat leeft!”

1. slacht: lijkt op

2. betijt: beschuldigt

3. vol alder consten: goed geschoold

4. seghe: zedig [?] — niet in *MNW*

5. complexien: karakters

6. welde: rijkdom, weelde

Ende met deser spraken schiet hi van vader ende moeder dwerselic¹ ende ginc sijnder veerden² Margrieten soeken. Vader ende moeder bleven daer staende als die voort thooft gheslegghen waren.³ Ende die moeder versierd[e]⁴ eenen raet datmen eenen bode toe maken soude, die Etsijtes halen soude tot sinen oom in Armenien om al daer te bliven, om dat hi Margrieten vergeten soude.⁵ Dus sant si den bode aenden coninc van Armenien, dat hi Etsijtes daer ontbieden soude.

1. dwerselic: in de contramine

2. ginc sijnder veerden: ging ervandoor om

3. voort thooft gheslegghen: beledigd

4. versierd[e] eenen raet: bedacht een list

5. Uit het oog, uit het hart.